

TÜRKİYE BEŞERÎ COĞRAFYASI

Nüfus: Belirli bir yerde yaşayan insan sayısına nüfus denir.

Nüfus Artışı: Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark nüfus artışını gösterir.

Bir ülkede doğum oranı fazla, ölüm oranı az ise nüfus artışı meydana gelir. Ölüm oranı doğum oranından fazla olursa, nüfusta azalma meydana gelir. Genellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı fazla, gelişmiş ülkelerde ise nüfus artış hızı azdır.

Nüfus artışının olumlu sonuçları olduğu gibi, olumsuz sonuçları da olabilmektedir.

Nüfus Sayımları

Nüfusla ilgili bilgiler, genellikle nüfus sayımı sonuçlarından elde edilir. Bu sayımlarla nüfusun sayısı, meslek grupları, yaş durumu, eğitim, ailedeki nüfus sayısı, kadın – erkek nüfusu, nüfus artış hızı gibi bilgiler elde edilebilir.

Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında, en son nüfus sayımı ise, 22 Ekim 2000 tarihinde yapılmıştır. 2000 yılından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmiştir.

1927 – 2000 yılları arasında nüfus yoğunluğu ve miktarı sürekli artmıştır.

1927 yılında 13,6 milyon olan nüfus, 1997 yılında 62,8 milyona yükselmiş, 2000 yılındaki son sayımda 70 milyon civarında olmuştur.

Nüfus artış hızı en az 1940 – 1945 yılları arasında, en fazla 1955 – 1960 yılları arasında gerçekleşmiştir.

2018 yılı açıklanan TÜİK nüfus verilerine göre Türkiye nüfusu 82.003.882 kişi olarak açıklanmıştır.

Nüfusun Dağılışı

Türkiye'deki coğrafi bölgeler, bölümler ve yöreler arasında nüfus miktarı ve yoğunluğu yönünden önemli farklar bulunmaktadır. Türkiye'de nüfusun farklı dağılışında etkili olan faktörler şunlardır:

1. Fiziki Faktörler

a. İklim özellikleri: Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerlerin, genelde kıyı bölgeler olmasında ılıman iklimin büyük etkisi vardır. Kurak ve kışları aşırı soğuk geçen yerlerde nüfus fazla yoğun değildir.

b. Yer şekilleri: Ülkemizde yüksek ve engebeli yerlerde nüfus azdır. Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli plâtosu, Mentеше yöresi gibi yerler bunlara örnek verilebilir.

c. Toprak özellikleri: Verimli toprakların bulunduğu alanlar (Çukurova, Gediz, B. Menderes) nüfusça kalabalık iken, Tuz Gölü çevresi gibi yerlerde verimsiz topraklar olduğundan nüfus çok azdır.

2. Beşeri Faktörler

a. Sanayileşme: Bütün Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de, sanayileşmenin arttığı yerlerde nüfus yoğunluğu artmıştır. İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir buna örnektir.

b. Tarım: Tarımın geliştiği yerler yoğun nüfusludur. Çukurova, Gediz, Bafra ve Çarşamba ovaları çevresi gibi.

c. Yeraltı kaynakları: Madenlerin veya enerji kaynaklarının işletilmesinde yoğun nüfusa ihtiyaç olduğundan, bu alanlarda da nüfus fazladır. Zonguldak, Soma, Elbistan buna örnektir.

d. Turizm: Ülkemizde, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki merkezlerde turizmden dolayı nüfus yoğunlaşmıştır.

e. Ulaşım: Ulaşım yolları kavşağında bulunan illerimizin nüfusu artmıştır. Eskişehir, Ankara, Kayseri, İstanbul gibi illerin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmaları da etkili olmuştur.

Nüfus Yoğunluğu

1. Aritmetik Nüfus Yoğunluğu

Bir ülke veya bölgedeki toplam nüfusun, o ülke veya bölgenin yüzölçümüne bölünmesiyle elde edilen sayıya, **aritmetik nüfus yoğunluğu** denir. Türkiye'nin aritmetik nüfus yoğunluğu, 2000 yılında gerçek alana göre 83,3 iz düşüm alana göre 87,5'tir.

Ancak, bu yoğunluk çok kaba olarak nüfusun dağılımını gösterir ve sadece ülkelerin nüfus yoğunluklarını kıyaslamak için kullanılır.

2. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Bir ülkede veya herhangi bir sahada, tarım ve hayvancılıkla geçinen nüfusun, tarımsal alana bölünmesiyle elde edilen nüfus yoğunluğuna **tarımsal nüfus yoğunluğu** denir. Bu yöntem, aritmetik nüfus yoğunluğuna göre, daha gerçekçidir. Genel olarak, tarımsal nüfus yoğunluğu, dağlık alanlarımızda fazla, geniş tarımsal ovalarımızda ise düşüktür.

3. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu

Toplam nüfusun, ekili – dikili alanlara bölünmesiyle ortaya çıkan yoğunluğa **fizyolojik nüfus yoğunluğu** denilmektedir.

Türkiye'de Nüfusun Yapısı

Nüfusun sayısı ve yoğunluğundan daha önemli olan nüfusun yapısıdır.

Nüfusun yapısını belirleyen en önemli özellik yaş grupları ve cinsiyet dağılımıdır.

Yaş Gruplarına Göre Dağılım:

Türkiye, genç nüfuslu bir ülkedir. Nüfus artış hızı yüksektir. Bu durum temel ihtiyaçların karşılanması konusunda sorunlar yaratır. Tüketici nüfus fazla, üretken nüfus azdır. Bu nedenle ekonomik bağımlılık oranı yüksektir. Okul çağındaki nüfus fazladır. Ortalama insan ömrü kısadır.

Cinsiyete Göre Dağılım:

Ülkemizde kadın erkek sayıları arasında genel bir denge vardır. Nüfusun bu cinsiyet dengesi göçlerle değişir. Göç veren bölgelerde kadın sayısı, göç alan bölgelerde erkek sayısı daha fazladır.

Nüfusun Eğitim Durumu:

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini saptarken eğitim en temel ölçüttür. Ülkemizde okuryazarlık oranı gittikçe artmakla birlikte, hala istenen düzeyde değildir.

Nüfusun, %96,1'ini ilkokul, %55,4'ünü ortaokul, %39,8'ini lise ve %14,2'sini yüksek öğrenim düzeyinde eğitim alanlar oluşturmaktadır. Hiç eğitim almamış olanlar %3,6; okula gitmemiş okuryazarlar ise % 3.9'dur. Kırsal kesimde iş gücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle çocukların okula gönderilememesi, kız çocuklarının eğitimine önem verilmemesi ve okullaşma oranının yetersizliği eğitimin istenen düzeye gelmesini engellemektedir.

Yaş Yapısı

Genç nüfus (0-14 yaş): Gelişmiş ülkelerde genç nüfusun oranı azdır. Doğum oranı düşük olduğu için. Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde doğum oranlarının fazlalığından dolayı genç nüfus fazladır. Ülkemizde bu nüfusun (0-14) oranı %36,2'tir. Bu nüfus bağımlı (tüketici) nüfustur.

Olgun Nüfus (15-64 yaş): Çalışan (etkin) nüfustur. Gelişmiş ülkelerde bu nüfus fazla iken, diğerlerinde azdır. Ülkemizde bu nüfusun oranı %59,7 dir.

İhtiyar Nüfus (65 yaş ve üstü): Genç nüfus kadar olmasa da tüketici nüfustur. Gelişmiş ülkelerde ortalama yaşam süresi daha uzun olduğu için bu nüfusun oranı yüksektir. Ülkemizde bu nüfusun oranı %4,1'dir.

Köy-Kent Nüfusu

1927 yılı sayımına göre nüfusumuzun %76'sı köylerde yaşarken, 2007 de bu oran %35'lere düşmüştür. Sebebi köyden kente olan göçlerdir.

Ekonomik Faaliyetlere Göre Durumu 1927 yılı sayımına göre nüfusun % 82 si tarımda çalışırken, 2007'de bu oran % 30,5'e düşmüştür. Sebebi, tarım dışı sektörlerin gelişmesidir (sanayi ve kamu hizmetleri).

Nüfus Artışı ve Sonuçları:

Bir ülkede nüfus artmasında doğumların ölümlerden fazla olması ve dış göçler etkilidir.

Türkiye nüfusunun artmasında en fazla doğum oranlarının yüksekliği etkilidir. Ayrıca; sağlık hizmetlerindeki gelişmeler, çocuk ölümlerinin azalması, beslenme şartlarının iyileşmesi ile ortalama insan ömrünün uzaması gösterilebilir.

Türkiye'de en az nüfus artışı 1940-45 yıllarında olmuştur (%010,59). Sebebi İkinci Dünya Savaşından dolayı genç nüfusun askerde olması (seferberlik durumu) ve kıtlıktır. En fazla nüfus artışı 1955-60 yılları arasında olmuştur (%o 28,58). Savaşların bitmesi, sağlık hizmetlerindeki gelişmeler gösterilebilir.

Hızlı Nüfus Artışının Olumsuz Etkileri:

- Kalkınma hızı yavaşlar.
- Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- Konut sıkıntısı olur. Sonuçta gecekondulaşma olur.
- İşsizlik artar. İç ve dış göçler artar.
- Tarım alanlarının amaç dışı kullanımı artar.
- Çevre sorunları artar.
- Tüketim artar. İhracat azalır veya ithalat artar.
- Demografik (Nüfusa yapılan yatırım, yol su, elektrik, konut, hastane, okul gibi) yatırımlar artar.
- Tasarruflar azalır.

Bir ülkede milli gelir sürekli olarak artmasına rağmen, kişi başına düşen gelir aynı şekilde artmıyorsa, o ülkede nüfus artış hızı fazladır. Bir ülkede çalışan nüfusun yaş ortalaması düşük ise, o ülkede doğum oranı yüksektir (nüfus artış hızı fazladır). Bir yerde nüfusun artması ile iş imkânları arasında bir paralellik varsa, orada nüfus artışında dış göçler etkilidir.

Hızlı Nüfus Artışının Olumlu Etkileri

- Mal ve hizmetlere talep artar.
- Ekonomide çeşitlilik artar.
- Ülke savunmasına katkısı olur.
- İşçi ücretleri düşer. Dolayısıyla üretim maliyeti azalır.

Aktif Nüfus: Çalışma çağında olan ve herhangi bir işte çalışan nüfustur. Ülkemizde aktif nüfus potansiyeli fazladır.

Pasif (Bağımlı) Nüfus: Çalışamayacak durumda olan nüfustur. Genellikle 15 yaş altı çocuklar, 65 yaş üstü yaşlılar, yatalak hastalar, akıl hastaları, öğrenciler ve tutuklular pasif nüfustur.

Kaba İşgücü: Okuryazar oranı düşük ve belli bir uzmanlık alanı olmayan insanlar grubudur. Ne iş olsa yaparım mantığı vardır. Türkiye'de oldukça fazladır.

Kalifiye İşgücü: Okuryazar oranı yüksek ve belli bir alanda uzmanlaşmış insanlar grubudur. Kalifiye işgücünün artması gelişmişliğin sembolüdür. Ülkemizde kalifiye işgücünü arttırmaya yönelik MEB, üniversiteler ve meslek toplulukları çalışma yapmaktadır.

Nüfus Hareketleri (Göçler)

İnsanların, doğdukları yerden başka yerlere geçici ya da sürekli olmak üzere taşınmasına **göç** denir.

A. İç Göçler

Ülke içerisinde, nüfusun yer değiştirmesine **iç göç** denir. İç göçlerle bir ülkenin toplam nüfusunda değişme olmaz. Sadece, bölgelerin ve illerin nüfusunda artma ya da azalma meydana gelir.

İç göçler, **sürekli ve mevsimlik göçler** olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Sürekli İç Göçler

Ülke içerisinde yer değiştiren insanların, göç ettikleri yerlere yerleşmesiyle gerçekleşir. Türkiye’de, Cumhuriyetin başlangıcından günümüze kadar, özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru hızlı bir göç olayı görülmektedir.

İç göç, özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki illerde daha fazla olmaktadır.

Yüksek oranda göç alan şehirlerin başlıcaları şunlardır:

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Şanlı Urfa, Antalya, Mersin, Konya, Samsun, Gazi Antep, Diyarbakır gibi illerdir. İç göç, ülkemizde özellikle sanayileşmiş merkezlere daha fazla olmaktadır.

2. Mevsimlik İç Göçler

Kırsal kesimdeki bazı ailelerin büyük şehirlere, tarımın yoğun olarak yapıldığı yerlere, yaz turizminin geliştiği yerlere bir müddet çalışmak üzere göç etmeleri ile gerçekleşir.

Yaylaya çıkma olayı da mevsimlik göçler içerisinde yer alır. Mevsimlik göçlerle Adana, Mersin, Hatay, Aydın, Muğla, Antalya gibi merkezlerde, yaz ile kış mevsimleri arasındaki nüfus miktarlarında önemli değişimler olmaktadır.

İç Göçün Sebepleri:

1. Hızlı nüfus artışı,
2. Eğitim hizmetleri, alt yapı hizmetlerinin yetersizliği,
3. Kan davaları ve terör.
4. İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri.
5. Sağlık hizmetlerinin yetersizliği (en az etkili).
6. İş imkânlarının sınırlı olması,
7. Tarım alanlarının miras yoluyla küçük parçalara ayrılması,
8. Tarımda marinalaşma ile işsizliğin oluşması (bu genelleme Karadeniz bölgesi için geçerliliğini yitirir).
9. Kentlerde sanayinin gelişmiş olması.

İç Göçün Sonuçları:

1. Nüfusun dağılışında dengesizlik olur.
2. Konut sıkıntısı olur. Sonuçta gecekondulaşma olur.
3. Sanayi tesisleri (fabrikalar) kent içinde kalır.
4. Çevre sorunları artar.
5. Trafik, eğitim-sağlık problemleri olur.
6. Alt yapı hizmetlerinin götürülmesi zorlaşır. Yatırımların dağılışında dengesizlik olur.
7. İşsizlik ortaya çıkar.
8. Kültür çatışması olur.
9. Kırsal kesimdeki yatırımlarda verimsizlik olur.

İç Göçü Önlemek İçin;

1. Sulamalı tarım yaygınlaştırılmalı,
2. Modern tarım yöntemleri yaygınlaştırılmalı.
3. Besi ve ahır hayvancılığı geliştirilmeli.
4. Eğitim-sağlık hizmetleri geliştirilmeli.
5. Tarıma dayalı sanayi kolları kırsal kesime kaydırılmalı.
6. Alt yapı hizmetleri geliştirilmeli (yol, su, elektrik, haberleşme).

B. Dış Göçler

Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denir.

Dış göçler ve Türkiye

Ülkemize 1923 – 1989 yılları arasında çoğu Balkan ülkelerinden olmak üzere 2,2 milyon göç olmuştur. Bu sayı nüfusumuzun % 5'ini oluşturur.

1950'den sonra, başta Almanya olmak üzere yurt dışına işçi gitmeye başlamıştır. Bugün Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsveç, ABD, Avustralya, Libya, S. Arabistan, Kuveyt ve Orta Asya ülkelerinde işçilerimiz bulunmaktadır.

Yıllar	Gönderilen işçi sayısı
1961 - 1964	109 205
1965 - 1969	241 056
1970 - 1974	459 321
1975 - 1979	76 453
1980 - 1986	317 847

1961 – 1986 yılları arasında Türkiye'den yurtdışına yapılan resmi işçi göçü

Dış Göçlerin Nedenleri:

1. Savaşlar, baskı, zulüm, tehdit.
2. Tabii afetler (Depremler, salgın hastalıklar, kıtlık gibi)
3. Geçim sıkıntısı
4. Sınırların değişmesi
5. Uluslararası antlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi.

Dış Göçlerin Sonuçları:

1. Ülkeler arası ekonomik ilişkiler gelişir.
2. Kültür alışverişi olur.
3. Turizmin gelişmesine katkı sağlar.
4. Döviz girdisi artar.
5. İşsizlik kısmen azalır.
6. Aileler bölünür.
7. Göç alan ülkede nüfus artar.

Türkiye'de Göçlerin Sonuçları:

1. Kent nüfusu hızla artar
2. Alt yapı yetersizliği ve plansız kentleşme sorunları ortaya çıkar.
3. Kentlerde, ulaşım, konut, eğitim gibi alanlarda sorunlar oluşur.
4. Kentlerde işsizlik artar
5. Kentlerde güvenlik bozulur
6. Kırsal alandaki yatırımlar verimsiz hale gelir.

Yerleşme

İnsanların, çok farklı türdeki konutlarda, yaşamlarını toplu ya da dağınık şekilde sürdürmelerine yerleşme denir.

A. Kırsal Yerleşme

Türkiye’de, nüfusu 10.000’in altında olan yerleşmelere denmektedir. Kır yerleşmeleri, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yapıldığı ya da ön plana çıktığı yerleşmelerdir. Kırsal yerleşmelerin bazılarında yerleşik hayat tarzı (köy gibi), bazılarında konar – göçerlik veya yaylacılık gibi yarı yerleşik tarz görülür.

Kırsal kesimde yerleşmeler toplu ve dağınık olmak üzere ikiye ayrılır.

Toplu Yerleşme: Evlerin birbirine yakın olduğu yerleşme biçimidir. Suyun az olduğu yerlerde ve arazinin düz olduğu ovalık alanlarda insanlar toplu olarak yerleşmişlerdir. Türkiye’de İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde su kaynakları az olduğu için toplu yerleşmeler fazladır.

Dağınık Yerleşme: Suyun (yağışların) bol olduğu yerlerde, arızalı ve eğimli bölgelerde, evlerin birbirinden uzak olduğu bahçeler içerisinde insanlar dağınık olarak yerleşmişlerdir. Türkiye’de **Karadeniz Bölgesi**, dağınık yerleşmenin en yaygın olarak görüldüğü yerdir. Dağınık yerleşmede su fazlalığı ve yer şekillerinin engebелiliği etkilidir.

Kırsal yerleşme çeşitleri

a. Köy altı yerleşmeleri: Çiftlik, mezra, kom, divan, oba, yayla gibi yerleşmelere denir. Bunlar köylerden küçüktür. Daha çok, hayvancılık amaçlı veya yazları serinlemek amacıyla kurulmuştur. Doğu Anadolu, G. Doğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde yaygındır.

b. Köyler

c. Bucak ve nahiyeler

Kırsal meskenlerin yapımında kullanılan malzemeler doğal çevre ile yakından ilişkilidir.

Çevrede taş malzemeler yaygınsa konutlarda taş kullanılır. Ormanlık yörelerde meskenlerde daha çok ahşap kullanılır. Taş ve ahşap malzemenin bulunmadığı yarı kurak bölgelerde, meskenlerde kerpiç malzeme kullanılır.

- **Taş meskenler:** Köylerimizde çok rastlanan mesken tiplerinden biri olup, daha çok **Akdeniz, Ege ve Doğu Anadolu** bölgelerinde rastlanır.
- **Ahşap meskenler:** Ahşap köy meskenlerinin en yoğun olduğu yerler ormanlık yörelerimizdir. Daha çok, **Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Güney Marmara**'da yaygındır.
- **Kerpiç meskenler:** Ülkemizde **İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu** bölgelerinde yaygın olarak görülür.

B. Kentsel Yerleşme (Şehirler)

Türkiye'de, nüfusu 10.000 den fazla olan yerleşmelere kentsel yerleşme denmektedir. 1935'e kadar nüfusun % 80'i köylerde otururken, kent nüfusu % 20'sini oluşturuyordu. 2000 yılında yapılan sayım sonuçlarına göre, ise nüfusun % 65,01'i kentlerde % 34,99'u kırsal kesimde toplanmıştır.

Türkiye'de **kentleşme hızı sanayileşme hızından daha yüksektir.** Bu durum gecekondulaşma gibi birçok problemi beraberinde getirmiştir. 1997 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, kentleşme oranının en yüksek olduğu bölge **Marmara**'dır. Bu durum, bölgenin çok göç aldığını ve sanayileşmede ileri gittiğini gösterir. Marmara'yı, Ege, İç Anadolu, Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri takip eder. Kentleşme oranı en az **Karadeniz Bölgesi**'nde görülür.